

महाराष्ट्र शासन  
कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग  
व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य,  
३ महापालिका मार्ग, मुंबई- ४०० ००१.

अप्रशिक्षित उमेदवारासाठी शिकाऊ उमेदवारी योजनांची

अंमलबजावणी करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना

**पार्श्वभूमी :**

औद्योगिक आस्थापनांना रोजगारक्षम उमेदवार उपलब्ध करून देण्यासाठी तसेच नवीन व अत्याधुनिक तंत्रज्ञानानुसार औद्योगिक आस्थापनेत प्रशिक्षण दिले जाते. या योजनेंतर्गत उमेदवारास सर्व दृष्टीने स्वावलंबी व रोजगारक्षम बनविण्यासाठी केंद्र शासना मार्फत शिकाऊ उमेदवारी योजना, शिकाऊ उमेदवार अधिनियम १९६१ अन्वये अस्तित्वात आली. सदर योजनांची अंमलबजावणी राज्यातील शासकीय व अशासकीय तथा औद्योगिक आस्थापनेत राज्यस्तरावर राज्य प्रशिक्षणार्थी सल्लागार तथा संचालक (प्रशिक्षण) व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, विभागीय स्तरावर सह प्रशिक्षणार्थी सल्लागार तथा सह संचालक, प्रादेशिक कार्यालय तसेच जिल्हा व तालुकास्तरावर सहाय्यक प्रशिक्षणार्थी सल्लागार यांच्यामार्फत करण्यात येते.

## योजनेचे स्वरूप :

देशातील खाजगी निमशासकीय व शासकीय उद्योगधंद्यांच्या गरजाप्रमाणे प्रशिक्षित मनुष्यबळ निर्माण करण्यासाठी केंद्र शासनाने उद्योगधंद्यांमध्ये इंजिनिअरींग, केमिकल, प्रिन्टींग, कॅटरींग इत्यादी ३९ गटात वर्गीकरण केले असून एकूण २५७ (५१ सी.ओ.ई. सह) व्यवसाय निर्देशित केले आहेत. महाराष्ट्र राज्यात त्यातील एकूण १८१ व्यवसायात प्रशिक्षण देण्यात येते. कालमानाप्रमाणे आवश्यकते नुसार नवीन व्यवसाय निर्देशित करून कालबाह्य व्यवसाय वगळ्याची कार्यवाही नियमित करण्यात येते.

## योजनेची वैशिष्ट्ये :

- १) योजनाबद्ध शिकाऊ उमेदवारी प्रशिक्षणामुळे चांगल्या दर्जाचे कुशल कारागीर तयार होतात. त्यामुळे उत्पादन चांगल्या दर्जाचे होऊन उद्योगात भरभराट होते.
- २) योजनाबद्ध शिकाऊ उमेदवारी प्रशिक्षणामुळे यंत्रसामुग्रीला हानी पोहचत नाही. तसेच अपघाताचे प्रमाण कमी होण्यास मदत होते.
- ३) शिकाऊ उमेदवारी प्रशिक्षणामुळे कामगारांमध्ये योग्य पध्दतीने विचार करण्याची तसेच पुढाकार घेण्याची क्षमता निर्माण होते. व त्यांचेवर विशेष पर्यवेक्षण करण्याची आवश्यकता भासत नाही.

- ४) शिकाऊ उमेदवारी योजनेअंतर्गत प्रशिक्षित झालेला उमेदवार पुढे कारखान्यामध्ये पर्यवेक्षीय कामासाठी उपयुक्त ठरतो.
- ५) शिकाऊ उमेदवारी प्रशिक्षित युवक त्याने प्राप्त केलेल्या कौशल्या बाबत स्वाभिमानी असतो आणि कारखान्यामध्ये कामगार संबंध चांगले ठेवण्यासाठी सहकार्य करतो.
- ६) प्रशिक्षणामध्ये केलेली गुंतवणूक ही कारखानदारीच्या विकासासाठी पुरक ठरते.
- ७) शिकाऊ उमेदवारी योजनेमध्ये सुधारणा करण्यात आल्या असून केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार शिकाऊ उमेदवारांना किमान मजूरी कायद्यानुसार अर्ध कुशल कारागीरांच्या किमान वेतनाच्या पहिल्या वर्षासाठी ७०% दुसऱ्या वर्षासाठी ८०%, तिसऱ्या वर्षासाठी ९०% इतके विद्यावेतन अनुज्ञेय आहे.
- ८) शिकाऊ उमेदवार प्रोत्साहन योजनेंतर्गत एम.एस.एम.ई. आस्थापनेतील कमीत कमी २ शिकाऊ उमेदवारांसाठी त्यांच्या विद्यावेतनाच्या ५०% रक्कम केंद्र शासनामार्फत आस्थापनांना प्रतिपूर्ती केली जाते.
- ९) शिकाऊ उमेदवारी योजनेमधील नवीन सुधारणा अन्वये प्रत्येक आस्थापनेने त्यांच्या एकूण कर्मचाऱ्यांच्या (कंत्राटी सह) २.५% ते १०% शिकाऊ उमेदवारांसाठी जागा निश्चित करणे आवश्यक आहे.

सध्या महाराष्ट्र राज्यामध्ये शिकाऊ उमेदवारी योजनेतर्गत उपलब्ध जागेची सद्यस्थिती खालीलप्रमाणे आहे.

एकूण आस्थापना	सर्वेक्षण झालेल्या आस्थापना	सर्वेक्षण न झालेल्या आस्थापना	शिकाऊ उमेदवारासाठी निर्धारित जागा
९८०५९	५३३४४	४४७१५	९४८९०

विभागीयनिहाय, जिल्हानिहाय, आस्थापनानिहाय, व्यवसायनिहाय प्रशिक्षित व अप्रशिक्षित शिकाऊ उमेदवारांसाठी निर्धारित केलेल्या जागेचा तपशील सोबत जोडण्यात येत आहे.

**जिल्हास्तरावर अप्रशिक्षित शिकाऊ उमेदवारांसाठी निर्धारित केलेल्या जागेवर भरती करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना.**

१) जिल्हास्तरीय जिल्हा व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण अधिकारी यांनी जिल्हा कौशल्य विकास व उद्योजगता अधिकारी यांच्या सहाय्याने जिल्हास्तरीय अप्रशिक्षित शिकाऊ उमेदवारांसाठी निर्धारित केलेल्या आस्थापनानिहाय, व्यवसायनिहाय जागा स्थानिक वर्तमानपत्रात जाहिरात/ प्रेसनोट प्रसिध्द करून मा. जिल्हाधिकारी यांच्या मार्गदर्शनाखाली अप्रशिक्षित उमेदवारांसाठी भरती मेळावे आयोजित करावेत.

प्राचार्य, जिल्हास्तरीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था यांनी जिल्हास्तरावर निर्धारित केलेल्या जागा आस्थापनानिहाय, व्यवसायनिहाय स्थानिक वर्तमानपत्रात जाहिरात/ प्रेस नोट देऊन दिनांक १४ सप्टेंबर २०१५ रोजी पहिला भरती मेळावा आयोजित करून दिनांक १९ सप्टेंबर २०१५ पर्यंत भरती करण्यात आलेल्या उमेदवारांचे आस्थानेसोबत समन्वय साधून आढावा घेण्यात यावा. सदर जाहिरात / प्रेसनोटमध्ये व्यवसायनिहाय, आस्थापनानिहाय उपलब्ध जागा व प्रवेशपात्रता, प्रशिक्षण कालावधी व विद्यावेतन नमूद करावे.

- २) उपरोक्त जागा पूर्णपणे भरण्यासाठी जिल्हा व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण अधिकारी, प्राचार्य जिल्हास्तर व तालुकास्तर, औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था व जिल्हा कौशल्य विकास व उद्योजगता अधिकारी यांनी औद्योगिक आस्थापनेत भेटी देऊन नियमितपणे आढावा घ्यावा. तसेच जिल्हास्तरीय कौशल्य विकास समितीच्या सहाय्याने जास्तीत जास्त अप्रशिक्षित उमेदवारांना शिकाऊ उमेदवारी जिल्हास्तरावर उपलब्ध करून देण्यात यावी.
- ३) उपरोक्त निर्धारित केलेल्या जागा पूर्ण भरण्यासाठी आवश्यक वाटल्यास अधिकचे भरती मेळावे घेण्यात यावेत.
- ४) उपरोक्त भरती मेळाव्याची अद्यावत माहितीसह अहवाल सह संचालक, प्रादेशिक कार्यालयामार्फत संचालनालयास सादर करण्यात यावे.

**विभागीय स्तरावर अप्रशिक्षित व प्रशिक्षित शिकाऊ उमेदवारांसाठी निर्धारित केलेल्या जागेवर भरती करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना.**

- १) जिल्हास्तरीय निर्धारित केलेल्या जागा भरल्यानंतर जिल्हास्तरावर रिक्त असलेल्या जागेसाठी विभागीय स्तरावर भरती मेळावे आयोजित करण्यात यावेत.
- ५) विभागस्तरीय सह संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय यांनी विभागीय उप संचालक, कौशल्य विकास व उद्योजगता संचालनालय यांच्या सहाय्याने विभागस्तरीय अप्रशिक्षित व प्रशिक्षित शिकाऊ उमेदवारांसाठी निर्धारित केलेल्या व रिक्त असलेल्या आस्थापनानिहाय, व्यवसायनिहाय जागा स्थानिक वर्तमानपत्रात जाहिरात/ प्रेसनोट प्रसिध्द करून मा. विभागीय आयुक्त यांच्या मार्गदर्शनाखाली अप्रशिक्षित व प्रशिक्षित उमेदवारासाठी दिनांक २२ सप्टेंबर, २०१५ व २४ सप्टेंबर २०१५ रोजी भरती मेळावे आयोजित करावेत. सदर जाहिरात / प्रेसनोटमध्ये व्यवसायनिहाय, आस्थापनानिहाय उपलब्ध जागा व प्रवेशपात्रता, प्रशिक्षण कालावधी व विद्यावेतन नमूद करावे.
- २) उपरोक्त जागा पूर्णपणे भरण्यासाठी सह संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय यांनी सहाय्यक प्रशिक्षणार्थी सल्लागार,

विभागीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था व विभागीय उप संचालक, कौशल्य विकास व उद्योजगता संचालनालय यांच्या सहाय्याने औद्योगिक आस्थापनेत भेटी देऊन नियमितपणे आढावा घेऊन विभागीयस्तरीय कौशल्य विकास समितीच्या सहाय्याने विभागातील जास्तीत जास्त अप्रशिक्षित व प्रशिक्षित उमेदवारांना शिकाऊ उमेदवारी विभागीय स्तरावर उपलब्ध करून देण्यात यावी.

३) उपरोक्त निर्धारित केलेल्या जागा पूर्ण भरण्यासाठी आवश्यक वाटल्यास अधिकचे भरती मेळावे घेण्यात यावेत.

**राज्य स्तरावर अप्रशिक्षित शिकाऊ उमेदवारांसाठी निर्धारित केलेल्या जागेवर भरती करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना.**

१) तालुकास्तरीय, जिल्हास्तरीय व विभागीय स्तरीय निर्धारित केलेल्या जागा भरल्यानंतर रिक्त असलेल्या जागेसाठी राज्यस्तरावर दिनांक १३ व १४ ऑक्टोबर २०१५ रोजी भरती मेळावे आयोजित करण्यात यावेत.

२) राज्य प्रशिक्षणार्थी सल्लागार तथा संचालक (प्रशिक्षण) व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय यांनी आयुक्त, कौशल्य विकास व उद्योजगता संचालनालय यांच्या सहाय्याने राज्यस्तरीय अप्रशिक्षित शिकाऊ उमेदवारांसाठी निर्धारित केलेल्या व रिक्त असलेल्या

आस्थापनानिहाय, व्यवसायनिहाय जागा स्थानिक वर्तमानपत्रात जाहिरात/ प्रेसनोट प्रसिध्द करुन मा. प्रधान सचिव, कौशल्य विकास व उद्योजगता विभाग यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रशिक्षित उमेदवारासाठी दिनांक १३ व १४ ऑक्टोबर २०१५ रोजी राज्यस्तरीय भरती मेळावे आयोजित करावेत. प्रसिध्दी करावयाच्या जाहिरात / प्रेसनोटमध्ये व्यवसायनिहाय, आस्थापनानिहाय उपलब्ध जागा व प्रवेशपात्रता, प्रशिक्षण कालावधी व विद्यावेतन नमूद करावे.

३) उपरोक्त जागा पूर्णपणे भरण्यासाठी राज्य प्रशिक्षणार्थी सल्लागार तथा संचालक (प्रशिक्षण) व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय व सह संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय यांनी सहाय्यक प्रशिक्षणार्थी सल्लागार यांच्या सहाय्याने औद्योगिक आस्थापनेत भेटी देऊन नियमितपणे आढावा घेऊन राज्यस्तरीय कौशल्य विकास समितीच्या सहाय्याने राज्यातील जास्तीत जास्त अप्रशिक्षित उमेदवारांना शिकाऊ उमेदवारी उपलब्ध करुन देण्यात यावी.

४) उपरोक्त निर्धारित केलेल्या जागा पूर्ण भरण्यासाठी आवश्यक वाटल्यास अधिकचे भरती मेळावे घेण्यात यावेत.